

ANADOLU VALİSİ SEYYİD ALİ PAŞA ASİ MİYDİ?

Mustafa İNGENÇ*

Özet: Kütahya'nın merkezinde bulunan ve her gün binlerce kişinin beş vakit namaz kıldığı Ali Paşa (Alo Paşa) Camii zamanın Anadolu Beylerbeyi Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Gerek içinde namaz kılan ve gerekse önünden gelip geçenlerin sadece caminin isminin "Ali Paşa" olduğunu bilirler. Fakat bu kişiler Ali Paşa'nın kim olduğunu ve devletin hangi kademelerinde görev yaptığını bilmezler. Aslında vatandaşların kim olduğunu bilmediği devlet görevlilerinin Kütahya'da "Paşa" unvanıyla anılan pek çok tarihi eserleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Rüstem Paşa Medresesi, Karagöz Paşa Camii, Vahit Paşa Kütüphanesi, Lâla Hüseyin Paşa Camii ve Bekir Sıtkı Paşa Tekkesi gibi. Bu makale için yapılan araştırmada Kütahya'da Ali Paşa Camii, iki medrese, bir konak gibi kalıcı eser bırakmış olan ve iki defa Anadolu Beylerbeyliği makamında bulunan Seyyid Ali Paşa konu olarak ele alınmıştır. Ali Paşa ile ilgili kaynaklar ve arşiv belgelerinde yer alan bilgiler bir araya getirilerek çalışma tamamlanmıştır. Her Cuma günü hayırla anılıp kendisi için dua edilen, ruhuna Fatiha okunan Ali Paşa kendisine verilen görevlerde gerçekten hakkındaki dua ve hayırla anılmayı hak edecek faydalı hizmetlerde mi bulunmuştur? Yoksa isyanlar ve azillerle geçen bir yaşamın sonunda vatan haini mi olarak anımsanmayı hak etmiştir? Bu araştırmada iki sorunun yanıtını bulmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Beylerbeyi, Anadolu Eyaleti, Ali (Alo) Paşa.

Abstract: The Ali Pasha Mosque (Alo Paşa) is a historic mosque in Kütahya. It was built during the rule of Anatolian Beglerbegi Ali Pasha. The mosque, millions of people perform five time prayer each day, is at the core of city. A big part of this article's focus is on awareness. Both the congregants and the pass-byers know only the name of the mosque. Almost none of them know actually who Ali Paşa is. In fact, Kütahya has got many historical buildings called "Pasha". Unfortunately, citizens don't know the identities of the government officers who name afterthem. Some of those; Rüstem Pasha Madrasah, Karagöz Pasha Mosque, Vahit Pasha Library, Lâla Hüseyin Pasha Mosque, Bekir Sıtkı Pasha Khangah...After lots of research over, the topic that is presented include: Seyyid Ali Pasha passed Ali Pasha Mosque, two Madrasah, a mansion to humanity and was Anatolian Beglerbegi twice in his life. This article is completed by marshalling the resources in relevant literature and archives. The final point is a little more serious. Considering the benedictions, many people remember Ali Pasha with gratitude on Fridays; did Pasha deserve all of these prayers by doing his duty properly? Otherwise, did he deserve being memorialized as a traitor at the end of his life that was full of rebellion sand dismissals? The purpose of this article is to reach the answers of these questions.

Key Words: Beglerbegi, Anatolian Principality, Ali Pasha

1.Giriş

1.1.Osmanlı Taşra Yönetiminde Eyalet/Beylerbeyliği

Anadolu Beylerbeyi Seyyid Ali Paşa'nın yaşam öyküsüne geçmeden önce Osmanlı Devleti taşra teşkilatında en büyük birim olan "beylerbeylik" konusu üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Beylerbeyi Osmanlı taşra teşkilatı içinde görev bölgesi için kullanılan bir terimdir. Genel olarak idari bölge anlamında "vilayet" manasında kullanılmaktadır. Önceleri böyle olmakla beraber onaltıncı yüzyıl sonlarında "eyalet" terimi kullanılmaya başlanmıştır (Kunt,1978:28).Bu nedenle çalışmada hem "eyalet" hem de "beylerbeyliği" terimleri aynı anlamda kullanılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda esas idari birim sancaktır. Sancakların bir araya gelmesiyle beylerbeyliği oluşurdu (Yücel,1963:665). Osmanlı'nın Rumeli'yi fethiyle yeni sancaklar kurulması zorunlu hale geldi. Bu bağlamda yeni ele geçirilen toprakların kontrolü amacıyla sancakbeylerinin üstünde, bunları zapt-ü rap altına almak için ilk defa idari taksimat açısından beylerbeyliği oluşturuldu (Başar,1997:6).

Osmanlı Devleti'nin 1354 yılında Gelibolu Yarımadası'na geçmesiyle birlikte başlayan fetihlerle iki kıtada topraklarını genişletince 1362 yılında, I. Murat zamanında da kurulan bu ilk beylerbeyliğinin adı Rumeli Beylerbeyliği idi. ¹ Beylerbeylik merkezi ilk önce Edirne idi. Daha sonra ise Sofya'ya taşındı. En son olarak da Manastır merkez yapıldı (Göyünç, 1999,C.6,s.77). Rumeli'de kurulmuş bu beylerbeyliğine o bölgede bulunan yerleşim yerleri de sancak statüsü ile bağlanmıştır. Osmanlı'da ilk Beylerbeyi ise Lala Şahin Paşa olmuştu (Kılıç, 2002,C.6,s.887).

Rumeli'de uygulanan eyalet ve sancak sisteminin faydalarına inanıldığı ve yararı görüldüğü için Anadolu'da da bu sistemin tesisine karar verilmiştir. Devlet gücünün Osmanlı topraklarında ancak böyle bir idari yapılanma ile tesis edileceğine inanan yöneticiler merkezi Ankara olan Anadolu Beylerbeyliğini kurdular. I. Bayezid zamanında 1393 yılında kurulan Anadolu Beylerbeyliği'ne de beylerbeyi olarak Kara Timurtaş Paşa atandı (Kılıç,2002,C.6,s.887). Osmanlı Devleti'nde üçüncü bir beylerbeyliği kuruluncaya kadar gerek Rumeli'de ve gerekse Anadolu'daki tüm sancaklar bu iki beylerbeyliğine bağlı olarak yönetildi.

* Vali Yardımcısı, Kütahya Valiliği, mustafa.ingenc@hotmail.com

¹ Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ'ün Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı adlı eserinde Rumeli Beylerbeyliği kuruluşu 1361 olarak yer almaktadır.

1.1.1. Anadolu Eyalet/beylerbeyliği Merkezi Kütahya

1451 yılında Fatih Sultan Mehmet'in tahta çıktığı sene Anadolu Eyaleti merkezi Ankara'dan Kütahya'ya taşındı (Varlık,1991:143). Fatih tahta geçişinin ilk yılında o tarihlerde Anadolu Valisi bulunan Özgür oğlu İsa Bey'i azlederek yerine İshak Paşa'yı tayin etti (İnalçık,1954:112). İshak Paşa Anadolu Beylerbeyliği valisi iken II. Mehmet Karamanoğulları üzerine sefere çıkmıştı. Sefer bittikten sonra Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'yı Menteşeoğulları Beyi İlyas Bey üzerine gönderdi. İshak Paşa İlyas Bey'i yenip Kütahya'ya geldi. Bilindiği gibi Kütahya Anadolu istikametine yapılacak seferlerde ve sefer dönüşlerinde toplanma yeri idi. 1451 baharında tahta yeni geçen Padişah II. Mehmet verdiği emirle İshak Paşa'nın Kütahya'da kalmasını istedi. Dolayısıyla bu tarihten sonra da Kütahya Anadolu Eyaleti merkezi oldu (Varlık,1987:203).

Kütahya'nın nasıl Anadolu Eyaleti merkezi olduğuyla ilgili bazı kaynaklarda yer alan bilgileri de buraya aktarmakta fayda görmekteyiz. Bunlardan birincisi İsmail Hami Danişmed'e aittir. Yazarın İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi adlı eserinde, İshak Paşa Anadolu valisi iken, Karaman seferinde Aydın ve Menteşe taraflarındaki karışıklıklar ortadan kaldırdıktan sonra Kütahya'yı merkez yapması için Fatih'ten emir aldığı söylenir (Danişmend,1971:230). İkincisi ise İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Kütahya Şehri adlı eseridir. Bu eserde: "İshak Paşa Karaman ve Menteşe gâilelerinin ortadan kaldırılmasından sonra devamlı olarak Kütahya'da oturmuştur" denilmektedir (Uzunçarşılı,1932,88). Üçüncü kaynak ise Hoca Sadettin Efendi'nin Tacüt Tevarih adlı eseridir. Tarihçimiz;" İshak Paşa'nın, Sultan Mehmet Han fermanı gereğince 1451 tarihinden itibaren Ankara'da değil Kütahya'da ikamet ettiği bilinmektedir" ifadesini kullanmıştır (Efendi,1974:270).

1.1.2. Anadolu Eyaletinin/Beylerbeyliğinin Genişlemesi ve Değişimi

Anadolu Eyaleti merkezi Kütahya'ya taşındıktan sonra sınırları da değişti. Bir yanda batıda Rodos, diğer yanda doğuda Trabzon ve güneyde de Aliye'ye kadar toprakları genişledi. Osmanlı hâkimiyeti altına alınan yerler de Anadolu beylerbeyliği sınırlarına dâhil edildi. Aşağıdaki tablolarda ve daha sonra verilecek haritada yaklaşık olarak beylerbeyliğini sınırları gösterilecektir.

1451 yılında Anadolu Beylerbeyliği merkezi olan Kütahya'nın bu tarihten sonra zaman zaman merkezlik statüsü kesintiye uğradı. Bunda bazı şehzadelerin merkezi Ankara'ya taşınmaları etkili oldu. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğullarından Şehzade Beyazıt 1550-1558 tarihleri arası, Şehzade Selim 1562-1566 tarihleri arasında Kütahya'da sancak beyliği yaptılar. İki şehzadenin Kütahya'daki görev sürelerince Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi Ankara oldu. Şehzade Selim'in 1566 yılında tahta geçmesiyle Kütahya tekrar beylerbeyliği merkezine döndü (Gökbilgin,1997:1121).

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu Beylerbeyliği'nin toprak genişliği bakımından en zirvede olduğu yıllardır. 1571 yılında Kıbrıs'ın fethiyle birlikte yeni eyalet oluşumlarının ortaya çıkmasıyla coğrafi bakımdan küçülmeye başladı (Varlık,1999:125).

Kütahya, 1566 tarihinden itibaren hiç kesintiye uğramadan aralıksız olarak 1833 yılına kadar Anadolu Eyaleti merkezi olarak kalmıştır.1826 yılında bazı sancakların ve kazalarının başka eyalet ve sancaklara bağlanmasıyla coğrafyası küçülmüş ise de 1833 yılına kadar eyalet merkezi olma statüsü hiç değişmedi. Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanı sonrası oğlu İbrahim Paşa tarafından Ocak 1833 tarihinde Kütahya'nın işgali öncesinde Anadolu Eyaleti kaldırıldı. Mehmet Reşit Paşa'nın Aralık 1832 tarihinde Konya'da esir alınmasından sonra padişah II. Mahmut'un Anadolu Beylerbeyi Mehmet Emin Rauf Paşa'yı sadaret makamına getirmesinden sonra buraya bir daha vali atanmadı. 1833-1839 arasında Anadolu Eyaleti lağvedilerek Kütahya ve Karahisâr sancakları birleştirilip 3 valiyi "muhassıl" unvanıyla verildi (Halil Kâmilî Ağa, Ferik Hafız Mehmet Paşa ve Dilâver Paşa). Başka bir ifade ile Anadolu beylerbeyliği muhassallıkla idare edilmeye başlandı. 1839'da Kütahya ve Karahisâr sancakları, yeni kurulan Hudâvendigâr (Bursa) Eyaletine bağlandı.

1.1.3. Anadolu Eyaleti/Beylerbeyliği Sancakları

Anadolu Eyaleti de Rumeli Eyaleti gibi ilk kurulduğunda doğal olarak önce teamül sonra da kanunnameler gereğince sancak/liva denilen idari bölgelere ayrılmıştı. Anadolu Eyaleti'nin sancak sayıları konusunda elimizde çeşitli kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar XV. yüzyıla kadar gitmektedir (Varlık,1999:123).

Bu kaynakların birincisi BOA' da bulunan II. Bayezid(1481-1512) dönemine ait olan Maliyeden Müdevver defterler tasnifinde yer alan iki ciltlik tahrir defteridir. Bu defterde Anadolu beylerbeyliğinin 17 sancağı olduğu yazılıdır. Tapu Tahrir defterleri içindeki bilgiler sadece sancakların sayısı değil, kazalar, nahiyeler ve köylerin sayıları ile bunların gelire esas nüfusu, gelir çeşitleri ne tür ürün ve hayvan yetiştikleri bilgilerini de içermektedir. Bu sancaklar şunlardır: 1-Liva-i Kütahya, 2-Liva-i Saruhan, 3-Liva-i Hüdavendigâr, 4-Liva-i Aydın, 5-Liva-i Menteşe, 6-Liva-i Bolu, 7-Liva-i Hamid, 8-Liva-i Ankara, 9-Liva-i Kangırı, 10-Liva-i Kastamonu, 11-Liva-i 12-Karahisar, 13-Liva-i Teke, 14-Liva-i Kocaeli, 15-Liva-i Alaiye, 16-Liva-i Biga, 17- Liva-i Karesi, 18-Liva-i Sultanönü. Kütahya paşa sancağı olduğu kabul edilirse buraya bağlı sancak sayısı 17'dir(BOA, MAD,no:5246)

2. ANADOLU EYALET/BEYLERBEYİ VALİSİ SEYYİD KÜRT ALİ (ALO) PAŞA

2.1. Ali (Alo) Paşa'nın Biyografisi

Osmanlı devletinin üst mevkilerinde görev yapan veziriazam, şeyh-ül İslam, kaptan-ı derya, nişancı, defterdar, reis-ül-küttab, beylerbeyi gibi üst düzey görevlileri hakkında çeşitli biyografi koleksiyonları bulunmakla beraber bu koleksiyonlar ancak bu kişilerin içinde çok başarılı olanları kapsamaktadır (Kunt,1978:9). Başarılı ve önemli kişiler hakkında hazırlanmış olan biyografilerde bu kişilerin sadece yaptıkları görevler değil, doğum yerleri, şecereleri, gençliği, yetiştirilmeleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Başarısız bürokratlar hakkında ayrıntılı bilgileri içeren koleksiyonlara rastlamak mümkün değildir. Kaldı

ki Osmanlı kültür yaşamında araştırma konusu yaptığımız tarihlerde hatıra veya otobiyografi yazma geleneği de yoktu. Bu nedenle inceleme konumuz olan Ali Paşa ile ilgili biyografik bilgiler de sınırlı kalmaktadır.

Kaynaklarda Anadolu Eyalet Valisi Ali Paşa ile ilgili olarak asıl adından başka birden fazla ünvan kullanıldığını tespit ettik. Başta Alo Paşa (Uzunçarşılı,1932:126; Öztuna,2005:1123), olmak üzere Alev Paşa (BOA, HAT,111/5533;21/L/1213; Süreyya,1996:279) ve Seyyid Ali Paşa lakapları kullanılmıştır (BOA, HAT,228/12701;29/Z/1210). Bunların içinde en fazla kullanılanı “Seyyid Ali Paşa” lakabıdır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan belgeler ile hatt-ı hümayûnlarda bu adlandırmaların hepsinin de kullanıldığına rastlanılmıştır.

Ali Paşa Kürt kökenlidir. Ali Paşa’nın vakfiye kayıtları incelendiğinde babasının Kürt Esseyid Süleyman Ağa bin Ali olduğu görülecektir(Uzunçarşılı,1932:127). Seyyid Ali Paşa’nın nereli olduğu ve doğum tarihi konusunda kaynaklarda net bir bilgiye rastlanılmamıştır. Gençliği hakkında da bilgi edinilememiştir. Bununla beraber beylerbeyliği rütbesine kadar yükseldiğine göre Enderun’da eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Ali Paşa, önceki sadrazamlardan İsmail bölgesi Seraskeri Cezayirli Gazi Hasan Paşa’nın maiyetinde yetişmiştir. Ali Paşa vali olmadan önce 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonucu Osmanlı’nın kaybettiği toprakları tekrar ele geçirmek için başlattığı ve 1787-1792 yılları arasında devam eden Osmanlı-Rus harbinde görev aldı. İsmail² harbinde Serasker Gazi Hasan Paşa’nın yanında çarhacılık³ yaptı (BOA,C.AS.,814/34591;20/Ra/1204). 1789 tarihinde Adakale’ye⁴ yardım için görevlendirildi ve maiyetine Eflak Voyvoda’sından asker tertip edildi. Ali Paşa yukarıdaki görevinden sonra Vidin ordusu çarhacılığı görevini üstlendi (BOA, C.AS,444/18497;28/Z/1204). Bu görevlerdeki cesaret ve başarısından dolayı önce mirimiran sonra da vezirlik rütbesine yükseltilerek Vidin muhafızlığına getirildi. Vidin Kalesi muhafızı iken uhdesine Niğbolu mutasarrıflığı görevi de verildi (BOA,C.AS.,149/6577;29/L/1206).

Daha sonra Ali Paşa’nın Çirmen⁵ mutasarrıflığına getirildiğini görmekteyiz (BOA,C.DH.,103/5124;05/Ca/1208). Başarılı çalışmalarından dolayı kendisine Niş muhafızlığı görevi de verildi. Ali Paşa bu sırada faaliyetlerini artıran dağlı eşkıyasını ivedi olarak ortadan kaldırmakla görevlendirildi (BOA,C.AS.,896/38565;29/Ş/1208). Ali Paşa’nın Çirmen Sancağı mutasarrıflığı ve Niş muhafızlığı görevleri üzerinde iken kendisine bu defa Karaman valiliği tevcih edildi. Karaman valisi olduğu dönemde dağlı eşkıyası ile mücadelesini devam ettirmesi için kendisine hüküm çıkartıldı. Aynı zamanda Karaman valiliğine ibkaen yeniden tayin edildi (BOA,C.AS.,27/1216;10/L/1208). Ali Paşa bu görevler uhdesinde iken eşkıyalardan Arnavut Deli Hüseyin, Koca Ahmet ve Setab adındaki kişileri takip ederek ortadan kaldırdı (BOA, HAT,1403/56689;29/Z/1208).

2.2. Seyyid Ali Paşa’nın İlk Anadolu Valiliği

Çirmen Mutasarrıfı ve Karaman Valisi Kürt Ali Paşa’nın yukarıda sayılan görevlerden sonra 13 Aralık 1794 tarihinde de ilk defa Anadolu valiliğine tayin edildiğini görmekteyiz (BOA,C.DH.,6/297;20/Ca/1209; BOA,C.DH.,147/7313;29/Ca/1209). Anadolu valiliği yanında yeni bir görev daha verildi. Bu görev, Edirne ve Filibe civarında bulunan birkaç yıldır halkı canından bezdiren dağlı eşkıyasının ortadan kaldırılması göreviydi. Ali Paşa dağlı eşkıyası ile mücadeleye fazla yabancı değildi. Yukarıda da açıklandığı üzere uzun bir süredir Osmanlı’nın bu bölgedeki topraklarında devam eden Osmanlı-Rus Savaşı’nda görev almış, çarhacılık, muhafızlık yapmıştı. O nedenle de bölge coğrafyasını ve Dağlı Eşkıyası’nı çok iyi bilmekteydi.

Bilindiği gibi XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, 1792 yılında Osmanlı-Rus ve Osmanlı- Avusturya savaşlarının sona ermesiyle ayanların başıboş bıraktıkları emirlerindeki kuvvetler Rumeli’de dağlı eşkıyasını ortaya çıkarmıştı. Osmanlı devleti ortaya çıkan, dağlı eşkıyaları temizlemek için hem Rumeli’deki vali ve ayanlardan hem de Anadolu’daki vali ve ayanlardan yararlanma yoluna gitti (Özkaya, 1976: 149).

Bu bağlamda Anadolu Valisi Ali Paşa da yukarıda belirtildiği gibi Rumeli’de görevlendirildi. Ali Paşa bütün gücüyle eşkıyayı sıkıştırdı ise de tamamen ortadan kaldıramadı. Eşkıyalar görünürde pişman olmuş gibi davranıp Ali Paşa’dan af ve aman dilediler. Aracılar göndererek Ali Paşa’nın emrinde olduklarını, bir daha devlete karşı isyan etmeyeceklerini ifade ettiler. Onların sözlerine inanan Ali Paşa isyankârların eşkıyalıktan vazgeçtiklerine ikna oldu. İsyankârlar çok üst perdeden Ali Paşa’dan bir talepte de bulundular. Ali Paşa’nın huzurunda, kendisiyle birlikte hareket edeceklerine dair yemin ettiler. Ali Paşa eşkıyalar ile aralarında varılan mutabakat durumunu İstanbul’a bildirdi (Cevdet, 1966:C.6,s.205).

Ali Paşa eşkıyaların yaptıklarından pişmanlık duyduklarını, kendisi emrinde hareket edeceklerini bildirmekle de yetinmedi. Başta Kara Hasan olmak üzere İstanbul’dan eşkıyanın affını istedi. Bu durum merkezi otoritenin hoşuna gitmedi ve bu talep sonrası olaylar Ali Paşa aleyhine hızla gelişmeye başladı. Ali Paşa’nın bu talebi İstanbul tarafından kabul edilmediği gibi kendisinin Rumeli’nden hemen ayrılarak Anadolu Valiliğine gitmesi emredildi (BOA, HAT.229/12782(29/Z/1209).

²İsmail Kalesi: Boğdan da, Tuna nehrinin kuzeyinde, Karadeniz’e yakın bölümünde yer alan stratejik öneme sahip bir kaledir.

³Çarhacılık: Osmanlı ordusunun önünde giden seçkin süvari birliği komutanına verilen isim.

⁴Adakale: Tuna Nehri üzerinde bir adaydı. Fatih döneminde alındı. Macaristan’ın kilidi, Romanya ve Sırbistan’ın anahtarı deniliyordu. Tuna üzerinde suyunu kontrol altında tutan çok stratejik bir öneme sahipti. Ahalisi Türk olan bu adanın 1878 Berlin antlaşması ile statüsü unutuldu. 1923 Lozan antlaşması ile Romanya’ya bırakıldı. 1,8 km uzunluğu 400 metre genişliği olan adada bir cami ve minaresi,750 nüfus 1972 yılına kadar Türk olarak yaşadılar.1972 yılında. Romanya ve Yugoslavya anlaşarak Tuna üzerine yapılan Demirkapı Barajı sonucu ada sular altında kaldı. Ahalisinin büyük çoğunluğu Türkiye’ye gelirken, bazı aileler Köstence, Temeşvar ve Bükreş’e göç ettiler.

⁵Çirmen: Edirne’nin kuzeybatısında bulunan bir şehirdir. İyi bir kalesi bulunmaktadır. Osmanlı döneminde dağlı Eşkıyası’nın ortadan kaldırılması için stratejik öneme sahip üs konumundaydı. Bugün Yunanistan’ın sınırları içindedir.

2.3. Ali Paşa'nın Valilikten Azli

Ali Paşa'nın emrine girmiş gibi görünen eşkıya yukarıda belirtilen haberi duyunca verdikleri sözden cayarak Ali Paşa'nın yanından dağıldılar. Bunun üzerine maiyetindeki eşkıyaya sahip olamayıp kaçmalarına neden olduğu için İstanbul, Ali Paşa'ya daha da kızmış olup Anadolu'ya geçmemesini Gelibolu'da kılması yönünde ikinci bir emir gönderdi. Ali Paşa İstanbul'dan gelen emri dinlemeyerek Gelibolu'dan Anadolu sahiline geçerek Kütahya'ya doğru hareket etti. Payitahtın emirlerine itaat etmeyen Ali Paşa'nın bu defa tuğlarının sökülerek vezirliği üzerinden alınıp maiyetindekiler dağıtıldı ve Ali Paşa'nın kendisinin Balıkesir'de zorunlu ikamete tabi tutulması yönünde bir başka emir gönderildi (BOA,C..DH.,54/2679,29/Ş/1209). Böylece Ali Paşa'nın ilk Anadolu valiliği 7 ay devam etmiş oldu.

Devlet, Ali Paşa'nın bu isyanı üzerinde önemle durmuştu. Zaman zaman uyguladığı bir yöntemi burada da uyguladı. Valisini ortadan kaldırmak için yerel güçleri devreye soktu. Bu nedenle emirleri dinlemeyen Ali Paşa'yı ortadan kaldırmak için Haymana âyanı Abdi-zade, Ankara civarından âyan Çapar-zade (Cabbarzade) Süleyman, Manisa civarındaki ayanlardan Karaosmanoğlu Hacı Ömer ve Hacı Mehmed, Kayseri Mütesellimi Sadık Ağa birlikte hareket ederek Ali Paşa'yı yakalamaları emredildi. Görevlendirilenlerin ihmali görülürse cezalandırılacağı verilen bu emirde açıkça duyuruldu (Özkaya,1976:150).

İstanbul, Anadolu Valisi Ali Paşa'nın tuğlarını sökülüp vezirliği ve valiliği üzerinden alıp Balıkesir'de zorunlu ikamete tabi tutunca yerine Anadolu valisi olarak sadaret kethüdalığından ayrılan Hacı Ebubekir Ağa'yı atadı (BOA, HAT,1414/5778:29/Z/1209).

Ali Paşa, Balıkesir bölgesinde etrafındaki adamları ile başıboş dolaşırken bölgenin namı ailelerinden Karaosmanoğullarından Hacı Ömer ile çarpışınca iyice korkup can derdine düştü. Araya sadrazam, şeyhülislam ve bazı nüfuzlu kişileri devreye soktu. Hatta yerine gelen Anadolu Valisi Ebubekir Paşa dahi İstanbul'a şefaahat mektubu yazdı. Neticede bu girişimleri sonunda Ali Paşa kendini affettirdi.

2.4. Ali Paşa'nın Affı ve İkinci Defa Anadolu Valiliğine Atanması

Seyyid Ali Paşa affedildikten sonra vezirliği tekrar iade edildi. Yeniden vezirlik rütbesine kavuşan Ali Paşa 21 Mart 1795 tarihinde Karaman Valiliği'ne tayin edildi (Cevdet, 1966:6/206; BOA,C.DH.,54/2679;29/Ş/1209).

Ali Paşa bir yıl kadar Karaman valiliği yaptıktan sonra 12 Mayıs 1796 yılında Rakka valiliğine atandı (BOA, HAT,1404/56799;05/Za/1210). Rakka valisi iken kendisine Anadolu valiliği de tevcih edildi. BOA'de bulunan belgelerde Seyyid Ali Paşa'nın bu tarihlerde Rakka ve Anadolu valiliği birlikte uhdesinde bulunmaktaydı(BOA, HAT,198/9990;29/Z/1210). Yapılan tayinle Ali Paşa 12 Mayıs 1796 yılında ikinci defa Anadolu valiliğine getirilmiş oldu. Kütahya'da bulunan "Ali (Alo) Paşa Camii" ni ikinci valiliği sırasında yaptırdı. Camiin kitabesinde Hicri 1212 senesinin başlarında bittiği belirtilmektedir (Uzunçarşılı,1932:127).

Anadolu valiliğine atandıktan kısa bir süre sonra gerekli hatt-ı hümayûnlar da çıkartılarak 29 Nisan 1797 tarihinde Rumeli'de eşkıyayı dağıtmak üzere görevlendirildi. (BOA, HAT, 64/2812;02/Za/1211). 29 Mayıs 1797 tarihli emirle eşkıya üzerine giderken İstanbul'a uğraması, padişahın huzuruna çıkarılacağı kendisine bildirildi (BOA, HAT, 1412/57509;02/Z/1211). Ali Paşa bu emirler üzerine Askerleri ve maiyetiyle birlikte İstanbul'a hareket etti. 2 Temmuz 1797 tarihinde Kütahya'dan yola çıktı. Askerleri, maiyeti ve eşyalarının Üsküdar'dan karşıya geçmesi için Ayvansaray ve Balat limanı iskeleleri, yeteri kadar mavnaya ve kayıklar tahsis edildi (BOA,C.AS.,222/9428;08/M/1212). Bu belgelerden de anlaşılacağı üzere Ali Paşa Osmanlı-Rus savaşında görev yaptığı Balkanlarda üçüncü defa isyancılar üzerine görevlendirildi.

Temmuz ayının ilk günlerinde İstanbul'a gelerek önce Sadr-ı âzam, Şeyh-ül İslam ve Kaptan-ı Derya ile görüştü. Temmuz ayının ortalarına doğru Göksu Kasrı'nda III. Selim'in huzuruna çıktı. Padişah kendisine bazı önerilerde bulundu. Ali Paşa bu ziyaretlerden sonra biraz daha İstanbul'da kaldıktan sonra Davut Paşa kışlası üzerinden Edirne'ye doğru yola çıktı(Cevdet,1966:C.6,s.394).

Pasbanoğlu (Pazvantoğlu) Osman Paşa⁶ üzerine harekete geçen Ali Paşa, Vidin ile Kalafat arasında Tuna Nehri üzerindeki Pazvandoğlu'na ait bir adayı ele geçirdi. Rumeli Valisi Mustafa Paşa ile işbirliği yaparak 24 Haziran 1797 tarihinde üç koldan isyancılar üzerine saldırıya başladı (BOA, HAT, 64/2789;08/Z/1211). Pazvandoğlu'nu işgal ettiği yerlerden sökerek geri püskürttü ve onu Vidin kalesine hapsedti. Ali Paşa, Pazvandoğlu'nun sıkıştırılması ve savaşa devam edilmesi için diğer vezirlerin de harekete geçerek savaşa katılmaları konusunda emir çıkartılması için Serasker Hüseyin Paşa'dan talepte bulundu. (BOA, HAT, 60/2667.12/Z/1211).

⁶**Pazvantoğlu Osman Paşa:** Dedesi Pazvant Ağa ve babası Ömer 1736-1739 Osmanlı Avusturya savaşlarında devlete yararlılık gösterdiklerinden kendilerine tımarlar verilerek ödüllendirilmişlerdir. Babası Ömer Ağa verilen bu tımarlar sayesinde Vidin âyanlığına kadar yükselmiştir. Kendi başına buyruk hareketleri sebebiyle asi ilan edilerek Rumeli Valisi Melek Mehmet Paşa tarafından yakalanıp idam edilmiştir. Ömer Ağa'nın oğlu ise Vidin'den Arnavutluk'a kaçmışsa da 1789 yılında geri dönüp Osmanlı-Avusturya savaşında büyük hizmette bulunmuştur. Baba toprağı kendisine verilerek Vidin âyanı oldu. 1794'e geldiğinde devlete isyan etmiş olup Balkanlarda bulunan bütün asileri etrafına toplayıp Vidin kalesini tahkim ederek buraya yerleşmiştir. Ekim 1798 yılında kale kuşatılmış ise de kendisi teslim alınamamıştır. Mısır'a Napoleon Bonaparte'nin asker çıkarması üzerine kuşatma kaldırılmıştır. Gücünü artıran Pazvantoğlu devlet tarafından affedilerek kendisine vezirlik rütbesi verilmiş muhafızlık ve mütesellimlik görevleri verilmiştir. 1800 yılında bir kez daha isyan ettiğinden vezirliği geri alınmıştır. Bükreş'i kuşatınca Osmanlı kendisi ile anlaşma yoluna giderek vezirliği iade edilip, Vidin ve Niğbolu sancakları kendisine geri verilerek devlete bağlılığı sağlanmıştır. 1807'de vefat etmiştir(İ.A.C,34,s208-210).

Rumeli'de isyan eden Vidin âyanı Pazvantoğlu Osman Paşa'yı ortadan kaldırılmasına memur edilen Ali Paşa'ya bu sırada Trabzon eyaletinin de tevcih edildiğini Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan bir belgeden öğrenmekteyiz (BOA, HAT,1410/57272:29/Z/1211). Asli görevi yanında bazı eyalet valilerine başka eyaletlerin tevcihinin uygulamasının yapılması Osmanlı taşra yönetiminde zaman zaman rastlanılmaktadır.

Ali Paşa, Rumeli'de eşkıyayı ortadan kaldırmada başarılı olamadı. Dağlı eşkıyasını ortadan kaldırması için bu defa Rumeli Beylerbeyi Mustafa Paşa görevlendirildi. 3 ay gibi bir zaman Rumeli de kalan Seyyid Ali Paşa geri çağrıldı (Cevdet,1966:C.6,s.396).

2.5. Ali Paşa'nın Üçüncü Defa Balkanlarda Görevlendirilmesi

Devlet, isyan eden Paspanoğlu Osman Paşa'yı ortadan kaldırmak için bu defa daha ciddi ve kapsamlı önlemler almaya karar verdi. Operasyonu yönetmek için Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa görevlendirildi. Çok büyük hazırlıklar yapıldı. Bürokratik kadrolarda gerekli değişiklikler yapıldı. Bu bağlamda daha önce Rumeli'den geri çağrılan Ali Paşa eşkıya ile mücadelede Rumeli'de yeniden görevlendirildi. Yeni görev yerine hareket etmek için Kütahya'dan 15 Ocak 1798 tarihinde ayrıldı (BOA, HAT,222/12367:27/B/1212). Ali Paşa Gelibolu'ya geçerek Serasker Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa ile buluştu. Hüseyin Paşa'dan gerekli talimatları aldıktan sonra görev yeri olan Vidin ve Kalafat'a gitmek için onun yanından ayrıldı (Cevdet,1966,C.6,s.405).

Ali Paşa 15 Şubat 1798 tarihinde Niğbolu civarında bulunan ve Paspanoğlu Osman Paşa hakimiyetinde olan Berkofça, Akhisar ve diğer yerleşim birimlerini kurtarmak için harekete geçti (BOA,C.AS.,67/3156;28/Ş1212). Osmanlı ordusu Sofya ve Lofça üzerinden Vidin'e doğru ilerleyişini sürdürdü. Niğbolu Kalesi, Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa ve Adana Mutasarrıfı Yusuf Paşa ve Silistre valisi kuvvetleri tarafından kale nehirden ve karadan kuşatıldı. Tersenklioğlu İsmail Ağa ile beraber diğer bölge ayanları birlikte hareket ederek kaleyi sıkıştırmaya başladılar. Operasyonu bizzat Silistre valisi yönetti. Yoğun bir mücadeleden sonra Mart ayının ortalarında Niğbolu Kalesi isyancıların elinden alındı. Paspanoğlu adamlarından olan ve kaleyi savunan elebaşı Otuzbiroğlu Emin Ağa ve üst düzey askeri görevlilerin bazı binbaşılar olmak üzere Paspanoğlu Osman Paşa'nın ikiyüz militanı ele geçirilerek idam edildi (Cevdet,1966,C.6,s.410).

Niğbolu kalesi alınıp buralarda eşkıyanın beli kırıldıktan sonra Ali Paşa Eflak'ın muhafazası için kethüdası Mustafa Paşa'yı harekete geçirdi(BOA, HAT,62/2738;20/N/1212). Bu arada Anadolu Valisi Ali Paşa 21 Şubat 1798 tarihinde Eflak'ın muhafazasına görevlendirildi. Yapılan değerlendirmeler sonucu taktiksel açıdan yeni görevlendirmeler de yapıldı. Buna bağlı olarak Ali Paşa önceliği Paspanoğlu'nun baskısı altında olan Eflak bölgesine verdi. Kendisine çeşitli top ve cephane ve benzeri askeri malzeme desteği sağlandı. Harekate katılan diğer paşa ve mutasarrıflarla birlikte 17 Mart 1798 tarihinde Vidin kalesi sıkıştırılmaya başlandı(BOA,C.AS.,791/33509;29/N/1212).

Serasker Küçük Hüseyin Paşa, Ali Paşa ile Gelibolu'da görüşmesinden sonra payitahta geri dönmüştü. Balkanlardan gelen olumlu haberler payitahta memnunluk yarattı. Bunun üzerine eşkıya ile mücadelede etkinliği görülen bazı mutasarrıflara vezirlik unvanları verilerek taltif edildi. Elde edilen başarılar payitahta yeni değerlendirmelere neden oldu. İsyancılara karşı başlatılan mücadelede olumlu gelişmelerin başarıyla sonuçlandırılması gerekmekteydi. Devletin yeni bir başarısızlığa tahammülü yoktu. Bu nedenle de yeni kararlar alındı.

Alınan yeni kararlar neticesinde Kaptan-ı Derya Serasker Küçük Hüseyin Paşa İstanbul'da fazla kalmadı. Paspanoğlu isyanını tamamen ortadan kaldırmak için Rumeli'ye gitti. Durumdan haberdar olan Paspanoğlu eşkıyası Vidin Kalesi'ne sığınmış gerekli hazırlıklarını yapmaya başlamıştı. Serasker Vidin Kalesi'ne yapılacak saldırıyı bizzat yönetecekti. Çoban Köprüsü denilen yerde kurulan çadırda Serasker, görevli vezirler ve mirimiranlardan oluşan meşveret meclisini topladı. Görev bölümü yapıldı. Karadan ve denizden Paspanoğlu kuşatıldı. Ali Paşa da diğer paşalar gibi bu kuşatmada görevliydi. Serasker'in maiyetinde yeniçeri ortalarından kuvvetler verildi; atıştan fazla Anadolu ve Rumeli âyanı ve valilerine emirler gönderilerek, bunların tedarik edecekleri kuvvetlerle orduya katılmaları istendi. Bir **öncü** filonun Tuna yoluyla Vidin'e gönderilmesi için hazırlıklar yapıldı. Böylece Hüseyin Paşa'nın ordusundaki asker sayısı 120.000 kişiye ulaştı (İ.A,1964:534).

Nitekim Paspanoğlu Osman Paşa'nın tahkimatını artırarak içine sığındığı Vidin Kalesi'ne 30 Haziran 1798 tarihinde her taraftan saldırıya geçildi. Bu saldırıya karşılık Paspanoğlu Osman Paşa karşı taarruzda bulundu. Osmanlı bütün gücüyle Paspanoğlu Osman Paşa üzerine saldırıya geçmişti ama yine de ekşiği çok fazla idi. Çünkü tam bu tarihlerde Fransa'nın Mısır'a ve Adriyatik kıyısında bazı topraklara saldırısı belli olduğundan bazı paşalardan buraların muhafazası istenildiğinden Serasker Küçük Hüseyin Paşa maiyetinden ayrılmışlardı. Bu durum Paspanoğlu ile savaşan ordunun gücü epeyce azaltmıştı. Kuşatılan Vidin Kalesi'ni savunan Paspanoğlu tarafından yapılan karşı saldırı ve kale etrafındaki su dolu hendekler yüzünden Osmanlı ordusu kuşatması başarıyla sonuçlanmadı. Ne yazık ki Osmanlı ordusundan ikiyüz seçkin asker bu kuşatmada şehit oldu (Cevdet,1966,C.6,s.415).

3.Ali Paşa'nın Rumeli Valiliği ve Vefatı

3.1. Ali Paşa'nın Rumeli Valiliği

Osmanlı ordusu kuşatması devam ederken eşkıya ile daha etkin uğraşı vermesi için Anadolu Valisi Ali Paşa Rumeli valiliğine getirilmişti (Karataş,2011:133). Fakat 4 Ağustos 1798 tarihli bu tayin emrinin Pazvantoğlu ile yapılan savaşı etkilememesi için mevcut Rumeli Valisi el-Hac Mustafa Paşa ile Rumeli'ye atanan Anadolu Valisi Ali Paşa'dan gizli tutulması istenilmişti (BOA, HAT,41/2110;21/S/1213).

Kuşatma devam ederken bir gün Seyyid Ali Paşa, Küçük Hüseyin Paşa'nın karargâhından çıkıp kendi ordugâhına giderken eşkiya başının adamları saldırıya geçtiler. Bir gurup eşkiya Tırhala Mutasarrıfı Osman Paşa'nın metrislerine saldırdı. Diğer bir gurubu ise Serasker Hüseyin Paşa karargâhına saldırdı. Mutasarrıf Osman Paşa şehit oldu. Ali Paşa Vidin'de Serasker Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuna saldırması sırasında kılını bile kıpırdatmamıştı. İsyancıların karşı saldırılarına kayıtsız kalmıştı. İsyancıların saldırılarını görmezlikten gelen Ali Paşa ayrıca isyancılarla mücadele eden Osmanlı ordusuna yardım edenlere de engel olup onların yanında kalmalarını sağladı. Devletin güç koşullarda eşkiyayı kaldırması için hazırlanan ordusu yenilerek dağıldı ve devletin itibarı sarsıldı. Bunun yanında eşkiyaya karşı yürütülen harekâtın lojistik bakımdan harcamaları devlete çok büyük miktarda ekonomik yük getirdi (Cevdet,1966,C.6,s.418).

Burada yeri gelmişken bir saptamayı yapma gereğini duymaktayız. Ali Paşa neden isyancılarla mücadele eden Serasker Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa ve Osmanlı ordusuna yardım etmemiştir? Bu soruya yanıtlarken bütün tarihçilerin hemfikir olduğu yaklaşımı paylaşmak gerekir. O'da şudur: Serasker Hüseyin Paşa sert mizaçlı bir komutandı. Otoriter tutumu beraber çalıştığı üst düzey görevliler arasında kırgınlıklar yaratmıştı. Bu nedenle de çevresindeki vali, mutasarrıf ve ayanlar onun Pasbanoğlu isyanından zaferle çıkmasını istemiyorlardı. Zira Pasbanoğlu ortadan kaldırıldıktan sonra zaman zaman devlete başkaldıran, Ali Paşa, Tepedelenli Ali Paşa ve diğer ayanlara sıranın kendilerine geleceğini düşünüyorlardı (Cevdet, 1966:C.6,s.418). Sadece Ali Paşa değil diğer görevlilerde aynı gevşekliği ve ihmali göstermişlerdi. Ali Paşa'nın bu davranışı Serasker Küçük Hüseyin Paşa'nın değerlendirmesiyle devlete ihanetin kelime anlamı ile taa kendisiydi.

3.2.Seyyid Ali Paşa'nın Tabancayla Vurulup Başının Kesilmesi

Anadolu Valisi Ali Paşa sadece Pasbanoğlu olayına karşı tutumu ile değil, savaş sonrası davranışları ile de Osmanlı Devleti'ne karşı isyankâr tutumunu devam ettirdi. Serasker Küçük Hüseyin Paşa Vidin bozgunundan sonra kışın yaklaşması nedeniyle ordunun toplanarak kışı Vidin civarında geçirilmesini emretmişti. Ali Paşa ise bu emre uymadı. Yaklaşan kış koşulları nedeniyle askerleri toplayıp Vidin çevresinde kışı geçirmeleri gerekiyordu. Çünkü Eşkiya fazla cesaret edemeyip etrafa yayılmamalıydı. Ali Paşa verilen emirleri dinlemedi. 15.000 civarında piyade ve süvari askerlerini toplayıp Vidin çevresinden ayrılarak Lom denilen bölgeye çekildi. İsyancılarla karşı uygulanacak mücadele yönteminin tespiti için yapılacak toplantı dolayısıyla on beş gün Berkofça'da beklemesi emredildiği halde oraya da gitmedi. Verilen emirlerin aksine Ivrace'ye gitti. Bununla da yetinmedi. Görevini tamamen bırakarak askerlerini Sofya'ya gönderdi. Kendisi de isyancı başı Pasbanoğlu Osman ile haberleşmeye başladı (Cevdet, 1966:C.6,s.418)

Ali Paşa bu davranışlarıyla açıkça devlete başkaldırmış, emirleri dinlemeyen bir asi olmuştu. Kaptan-ı Derya Serasker Hüseyin Paşa bu başkaldırı ve ihanetin cezasını kendi elleri ile verecekti. Öyle de yaptı. Hüseyin Paşa önce Ali Paşa'nın öldürüleceği izlenimini ortadan kaldırmak için bir plan yaptı. Hüseyin Paşa Rahova'da bulunduğu sırada hazırladığı senaryoyu uygulamaya koydu. Ali Paşa'ya haber saldı. Karargâhına gelmesini, birlikte çalışacaklarını, daha yapacak çok işleri olduğu haberlerini gönderdi. Ali Paşa kendisine yapılan bu iltifata inanarak seraskerin yanına gitti. Kendisi için hazırlanan konağa yerleşip bir kaç gün orada en iyi şekilde ağırlandı. Küçük Hüseyin Paşa, Ali Paşa'ya karşı çok iyi davranıyor gözüktü. Bu davranışlar sonucu Ali Paşa kendisi hakkında seraskerin olumlu düşündüğü algısına kapıldı.

Hüseyin Paşa, Ali Paşa'yı bazı sorunlar hakkında görüşmek üzere 12 Ekim 1798 günü kendi konağına davet etti. O günü birlikte geçirdikten sonra akşam namazını birlikte kıldılar. Yemek yenildiği sırada içerideki hizmet edenler dışarı çıktıkları anda Hüseyin Paşa'nın önceden hazırlanan silahlı adamlar içeri girdiler. Ali Paşa ayak seslerini duyup arkasına baktığında onları görüp çok şaşkınlıkla, ne oluyor diye Hüseyin Paşa'nın yüzüne baktığı sırada Hüseyin Paşa tabancasını Ali Paşa'nın üzerine doğru ateşledi. Tabancadan çıkan iki kurşundan biri Ali Paşa'nın yüzüne diğeri ise göğsüne isabet etti. Ali Paşa yaralı olarak karşı taarruza geçti. Ali Paşa kendini savunmak için tabancasını ateşleyip yanındaki pala ile Hüseyin Paşa'ya karşı hamle yapmaya çalışırken, önceden hazırlıklı olan ve odaya girmiş bulunan Hüseyin Paşa'nın silahlı adamları Ali Paşa'nın üzerine cullanarak orada kafasını kestiler (Cevdet,1966:C.6,s.419).

3.3. Seyyid Ali Paşa'nın Kesik Başının İstanbul'da Teşhiri ve Mezarı

13 Ekim 1798 tarihinde kurşun ve bıçak darbeleri ile öldürülen Ali Paşa'nın kesik başı 25 Kasım 1798 günü İstanbul'a getirildi. Seyyid Ali Paşa'nın Rahova'da kesilen başının İstanbul'a gönderildiğine dair belge 20 Kasım 1798 tarihidir (BOA, HAT,105/4121;11/C/1213). Usul olduğu üzere Ali Paşa'nın kesik başı Topkapı Sarayı'nın Sultan Ahmet Camii tarafınabakan ilk kapısı üzerinde bulunan oyuklara konularak üç gün süre ile halka teşhir edildi. Osmanlı devlet yönetimine başkaldıran, asi ilan edilen her kim olursa olsun kesilen başı İstanbul'a getirilip Topkapı Sarayı'nın Bab-ı Hümayûn denilen dış kapısında halka teşhir edildikten sonra gömülürdü. Ali Paşa'nın başı teşhir edildikten sonra Karaca Ahmet Mezarlığı'na gömüldü. Makale yazarı bizzat merhum ve mağfur Seyyid Kürt Ali Paşa'nın mezarını Üsküdar Karaca Ahmet Mezarlığı'nda bularak fotoğraflamıştır.⁷

Mezar taşındaki on bir satırdan oluşan kitabesinde "merhum ve mağfur Esseyid Kürt Ali Paşa" yazılıdır. Mağfur yargılanmış veya affedilmiş, affa uğramış kimseler için kullanılan bir ifadedir. Ayrıca bir saptamayı burada yapmayı yararlı görmekteyiz. Mezar taşında 11 Cemaziye'l-Evvel 1213 (21 Ekim 1798) tarihi yer almaktadır. Kitabede yer alan satırlar şunlardır:

⁷**Ali Paşa Mezarı:** İsmail hakkı Uzunçarşılı "Kütahya Şehri" adlı eserinde, mezar taşının Karaca Ahmet Türbesi karşısındaki mescitten(Şimdi Cami olarak kullanılmaktadır) Selimiye semtine sapacak yolun sağ tarafındaki set üzerinde olduğundan söz etmektedir. Bu bilgi yanlıştır. Ali Paşa'ya ait 3844 nolu Mezar taşı sözü edilen camiden güneydoğu istikametinde çevre yoluna giden yolun sol tarafındaki adada kalmaktadır. Süleyman Hilmi Tunalı'nın mezarına yetmiş metre, Tenzile Erdoğan'ın mezarına ise seksen metre mesafededir.

Hüvel Bâki

- 1- Yâilâhi ol mübârekzâtıpâkin izzeti
- 2- Hem resulün fahri âlem şâhı kevneyn hürmeti
- 3-Eyle kabrim ravza-i cennet yâilâhe'l-âlemîn
- 4 -Gece gündüz eylesunler hürü gılman hizmeti
- 5-El çekupbi'l- cümleden ettim bekâya rihlet
- 6-Terkedüp geriye malı mülkü devleti
- 7- Kim gelup kabrim ziyaret eyleyen ihvanımız
- 8 Okusunlar ruhum için Kulhuvellâhu ayeti
- 9- Merhum ve **mağfur** es-Seyyid Kürd
- 10- Ali Paşa rûhiçün Fatiha
- 11- fi 11 Cemazi'l Evvel Sene 1213

Yani ölüm tarihi 21 Ekim 1798 olarak belirtilmiştir. Maktul ve mağfur Seyyid Ali Paşa'ya ait Kütahya'da bulunan iki çiftliğinin satılması için emir verildiği belgelerde görülmektedir (BOA, C..ML.,341/14049;27/L1213). Yine arşivde bulunan bir başka belgeye göre Zağra köyündeki çiftliği hakkında ne gibi işlem yapılacağı belirtilmektedir (BOA, C..DH.,111/5533;21/L/1213). Anadolu esbak valisi maktul Ali Paşa'nın Kütahya'da bulunan bir başka çiftliği de yine hazinece zapt edilmiştir (BOA, C..DH.,335/13741;21/L/1213).

Vatan hainliği ile kellesi alınan Seyyid Ali Paşa'nın yerine Anadolu Eyalet Valisi olarak kimin atandığı konusunda belgelerde karışıklık vardır. Elimizdeki belgeye göre Gürcü Osman Paşa'nın atandığı biliniyorsa da atama tarihleri uyumlu görünmüyor (BOA, HAT, 210/1295;29/Z/1213)

4.Sonuç

Anadolu Valisi Seyyid Kürt Ali Paşa, Kütahya'da eser bırakan valilerdendir. Kendisi tarafından ikinci Anadolu valiliği sırasında yaptırdığı Ali Paşa Cami halen Kütahya'nın en işlek caddesinde ibadete açık olup hizmet vermeye devam etmektedir. Camii yanındaki medresesindenve yine Arasta çarşısında ikinci bir medresesinden hiçbir eser kalmamıştır. Ali(Alo) Paşa Camii'nin kapısının üstündeki çini üzerine inşaatının tamamlandığı tarih olan Hicri 1212, Miladi 1797 yazılıdır. Yine caminin medrese tarafındaki kapısının üzerinde ise tahta levha üzerine yazılmış iki kitabesi vardır(Uzunçarşılı1932:127-128).

Yaptığımız çalışma sonunda elde edilen bilgi ve belgelere göre Kürt kökenli Anadolu Beylerbeyi/Eyalet Valisi Seyyid Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin cesur ve yetenekli bir paşası olduğu görülmektedir. Osmanlı-Rus savaşında ve Balkanlarda ortaya çıkan isyanlarda sürekli olarak görevlendirilmiştir. Kendisine verilen valilik görevleri yanında askeri görevlerini de hakkıyla yerine getirdiği söylenebilir. Ne var ki Seyyid Ali Paşa bu cesareti yalnızca savaşta düşmanakarşı kullanmıştır. Devleti içten çökertmeye yönelik isyancılara karşı aynı hassasiyetle kullanmamıştır. Sahip olduğu cesaretzaman zaman aklının önüne geçmiş ve devletin verdiği emirlere itaatini engellemiştir. Emre itaatsizliği birinci defa affedilmiş ise de ikinci defa isyancılara karşı tutumu ve verilen emre uymaması onu asi durumuna düşürmüştür.

Anadolu Valisi Seyyid Ali Paşa'nın devlete yaptığı hizmetleri yanında, devlet tarafından verilen emirlere karşı birden fazla itaatsizliği yüzünden başının kesilerek Topkapı Sarayı'nın Bab-ı Hümayûn kapısındaki oyukta üç gün süreyle halka teşhir edilmesi onun bir asi olduğunu belgelemektedir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

MAD. d. (Maliyeden Müdevver Defterler)

HAT (Hatt-I Hümayun Tasnifi)

C. AS (Cevdet Askeri)

C. DH (Cevdet Dahiliye)

C. ML (Cevdet Maliye)

TETKİK ESERLER

BAŞAR, Fahameddin (1997), *Osmanlı Eyalet Tevcihattı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

DANIŞMENT, İsmail Hami (1971), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Yeni Türkiye Yayınları.

GÖKBİLGİN, M.Tayyip (1997), "Kütahya", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları C.6,s.1118-1126.

"Pazvandoğlu Maddesi", *İslam Ansiklopedisi* (1964), C.9, MEB Basımevi, Ankara.

GÖYÜNÇ, Nejat (1999), "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı (Tanzimat'a Kadar)", *Osmanlı*, Editör Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, C.6, s.77-89, Ankara.

Hoca Saadetin EFENDİ (1974), *Tâciü't-Tevarih*, İSTANBUL.

İNALCIK, Halil (1954), *Fatih Devri Üzerinde Tetkik ve Vesikalar I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

KILIÇ, Orhan (2002), "Klasik Dönemde Osmanlı Taşra Teşkilatı, Beylerbeylikler/Eyaletler, Kaptanlıklar,Voyvodalıklar, Meliklikler (1362-1799)" *Türkler*,Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C.9,s.887-898.

KUNT, İ. Metin (1987), *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerâs ı ve İl İdaresi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, No.154, İstanbul.

ÖZKAYA, Yücel (1976), *Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık*, A.Ü. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları Doçentlik Tezi, Ankara.

ÖZTUNA, Yılmaz (2005), *Türkiye*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

PAŞA, Ahmet Cevdet (1966), *Tarihi Cevdet* (Türk Tarihinde Osmanlı Asırları), Üçdal Neşriyat, İstanbul.

SÜREYYA, Mehmet (1996), *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı (1932), *Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası, İstanbul.

VARLIK, Mustafa Çetin (1991), "Anadolu Eyaleti", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İslami Araştırmalar Merkezi, TDV. Yayınevi, İstanbul,C.3,s.143-144.

VARLIK, Mustafa Çetin (1999), "Anadolu Eyaleti Kuruluşu ve Gelişmesi" *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, C.6, s.123-128

YÜCEL, Yaşar(1974), "Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler", *Belleten*, C.XX XVIII, Sayı:152,s.665.

بنام سعادتمند مودو عینم افندی موقدری
دوم امی والیبی سیدی باشا فانی سالک لطفی اطوار کیشا، درخوار کیشا، شیوه وکی دفعه
اسانی رعنا معلوم شیدی و بعد زمان کهن عیدیه بایسن اوغندن اغدوشنی رفته درخنده کوشی
جای ایستاه اولوب براندن بر ازاره قهودی منوی و منعم و برکی دفعه نبرینه شروع اولمشه نبر
ده مایستی الفه هغه کون کون قساد حوضی اطواره بایسن لطفن بعضی ماده ندرکله باه نسیه باندره اورد
میب و برکی کون کوی کبی اغفال و نسیه اغدوشن مکن راحه وه او نوردهم اوله ده مجلس مسنده
قدشون و بجای ضربه بکون بادی جوسی زین صوب سر مطوی و درمغش نسیه لکشد ان شوق
خان دینه و صحت نظر بونای کبی بنای قهر و دمار لهد اطوار نسیه ایخ و عباد الله و صحتیه اولونه
مرفی قی و صله سفر موادون ایه دخی بر مغداری بر قطعه عینم و دوج و زینم و درمغش نسیه لکشد
صلاه حاجت به نسیه واقفنا ارون جوی اغد و ایزکه تعجب الکلک مطاوبد (درمغش)

بنام سعادتمند مودو عینم افندی موقدری
دوم امی والیبی سیدی باشا فانی سالک لطفی اطوار کیشا، درخوار کیشا، شیوه وکی دفعه
اسانی رعنا معلوم شیدی و بعد زمان کهن عیدیه بایسن اوغندن اغدوشنی رفته درخنده کوشی
جای ایستاه اولوب براندن بر ازاره قهودی منوی و منعم و برکی دفعه نبرینه شروع اولمشه نبر
ده مایستی الفه هغه کون کون قساد حوضی اطواره بایسن لطفن بعضی ماده ندرکله باه نسیه باندره اورد
میب و برکی کون کوی کبی اغفال و نسیه اغدوشن مکن راحه وه او نوردهم اوله ده مجلس مسنده
قدشون و بجای ضربه بکون بادی جوسی زین صوب سر مطوی و درمغش نسیه لکشد ان شوق
خان دینه و صحت نظر بونای کبی بنای قهر و دمار لهد اطوار نسیه ایخ و عباد الله و صحتیه اولونه
مرفی قی و صله سفر موادون ایه دخی بر مغداری بر قطعه عینم و دوج و زینم و درمغش نسیه لکشد
صلاه حاجت به نسیه واقفنا ارون جوی اغد و ایزکه تعجب الکلک مطاوبد (درمغش)

HAT 105/4121

Resim 1: Rumeli Valisi Seyyid Ali Paşa'nın Rahova'ya davetle sohbet, görüşme odasında kurşun ve bıçakla öldürülüp başının gönderildiğine dair belge

Resim 2: Seyyid Ali Paşa'nın Karaca Ahmet Mezarlığında bulunan 3844 nolu mezar taşı

Resim 3: Seyyid Ali Paşa'nın mezar taşının toprağa gömülü kısımdaki isim ve tarih